Fotbalový trenér

základní průvodce tréninkem

Jaromír Votík, Jiří Zalabák

GRADA

sport extra

Fotbalový trenér

základní průvodce tréninkem

Jaromír Votík, Jiří Zalabák

Grada Publishing

Doporučeno trenérsko-metodickým úsekem Fotbalové asociace ČR jako doplňková literatura pro vzdělávání trenérů dětí a mládeže.

Poděkování autorů a redakce patří Klubu FC Viktoria Plzeň za spolupráci a poskytnutí fotodokumentace.

Fotbalový trenér

základní průvodce tréninkem

Jaromír Votík
Jiří Zalabák

Autorky kapitol *Kompenzační cvičení a Zpevňovací a podporová cvičení*:
Marta Bursová, Petra Šrámková

Recenzenti: doc. PaedDr. Miroslav Nemec, Ph.D., PhDr. Laco Borbely

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
jako svou 4622. publikaci

Fotografie Jaromír Pech
Ilustrace Zdenka Marvanová, Daniela Benešová
Schémata Radek Votípka
Odpovědná redaktorka Ivana Kočí
Jazyková úprava Gabriela Janů
Návrh a příprava obálky Studio Hozák
Sazba Jan Šístek
Počet stran 184
První vydání, Praha 2011
Vytiskla tiskárna FINIDR s.r.o., Český Těšín

© Grada Publishing, a.s., 2011

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude ***trestně stíháno****.*

978-80-247-3982-3 (tištěná verze)
978-80-247-7288-2 (elektronická verze ve formátu PDF)
978-80-247-7289-9 (elektronická verze ve formátu EPUB)

Obsah

Předmluvy 9

1 Úvod 11

2 Stručně z historie fotbalu 13

3 Charakteristika současného fotbalu 17

Vývoj systémů hry a základního rozestavení hráčů . . . 19

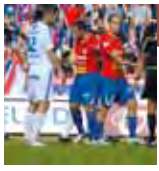

4 Přehled základních pravidel 23

Hrací plocha 24
Zjednodušená pravidla 24
Malé formy fotbalu 25

5 Herní výkon 29

Druhy herního výkonu 30
Obsah herního výkonu 31
Útočné herní činnosti jednotlivce 33
Hra bez míče 33
Přihrávání 33
Zpracování míče 46
Vedení míče 54
Obcházení soupeře 57
Střelba 61

Obranné herní činnosti jednotlivce 66
Obsazování prostoru 67
Obsazování hráče bez míče 67
Obsazování hráče s míčem 68
Odebírání míče 69
Hra brankáře 73
Herní výkon brankáře 73
Obranné činnosti 74
Útočné činnosti 78
Herní kombinace 80
Útočné herní kombinace 80
Obranné herní kombinace 82
Herní systémy a rozestavení hráčů 85
Útočné herní systémy 86
Obranné herní systémy 86
Rozestavení hráčů 87
Standardní situace 88

6 Druhy tréninkového procesu 91
Nácvik 92
Základní principy pohybového (motorického) učení 92
Herní trénink 93
Kondiční trénink 94
Kondiční pohybové schopnosti 95
Koordinační pohybové schopnosti 95
K rozvoji pohybových činností 96
Kompenzační cvičení 98
Zpevňovací a podporová cvičení 99
Regenerace 103
Výživa a pitný režim 104
Psychologická příprava 105
Trenér – pedagog i psycholog 105
Několik poznámek k psychologickému vedení týmu 106

7 Didaktické formy tréninkového procesu . . . 107
Organizační formy tréninkového procesu 108
Model tréninkové jednotky 108
Sociálně-interakční formy 113
Metodicko-organizační formy 113

8 Plánování a evidence tréninkového procesu 115

9 Zvláštnosti sportovní přípravy dětí a mládeže 117

Rozdíly v přípravě dětí a dospělých 118
Odlišné cíle a úkoly tréninku 118
Tréninkové charakteristiky 118
Preference herního výkonu 119
Didaktická činnost trenéra 120
Biologicko-psychologické charakteristiky 120
Věková kategorie 6 až 10 let 121
Věková kategorie 10 až 14 let 122
Věková kategorie 14 až 18 let 123
Úrazová prevence a hygiena 124

10 Zásobník pohybových her, průpravných herních cvičení a průpravných her 125

Pohybové hry 126
Průpravná cvičení 130
Herní cvičení 147
Průpravné hry 152
Cvičení pro trénink brankáře 162

Seznam použité literatury 181

Předmluva Pavla Vrby

Vážení kolegové,

předpokládám, že většina z vás fotbal na určité úrovni hrála nebo doposud hraje. Hráčská zkušenost je jistě dobrý vklad do začátku trenérské kariéry, ale jen ta nestačí. Změna role hráč–trenér je poměrně složitá a vyžaduje postupné získání dalších, již trenérských zkušeností. Je nutno mnohé nastudovat, aby trenér zůstal tzv. v obraze.

Také jsem trenérské zkušenosti i vědomosti získával postupně. Hráčskou kariéru jsem byl pro zranění nucen ukončit v Přerově, kde jsem ještě jako hráč začal trénovat žákovský tým. Po návratu do Havířova jsem pracoval v Baníku Ostrava, nejdříve jako trenér přípravky, potom žáků a následně dorostenců. K fotbalu dospělých jsem se dostal až v roli asistenta A týmu mužů Baníku Ostrava. Současně jsem také získával další vědomosti a zkušenosti studiem trenérských licencí. Jsem přesvědčen, že každá zkušenost, ať už pozitivní či negativní, kterou jsem získal trénováním nebo studiem, mi pomohla a pomáhá v trenérské práci.

Čas věnovaný trénování žákovských a dorosteneckých týmů rozhodně nepovažuji za ztracený, naopak ho beru jako jedno z nejpříjemnějších období své trenérské kariéry. A právě trenérům, kteří chtějí zahájit svoji trenérskou kariéru u mládežnických týmů, může tato publikace pomoci při jejich „ rozjezdu“.

Do vaší trenérské práce, ať už s žáky, dorostenci či týmy dospělých, vám přeji hodně trpělivosti, radosti a trochu toho trenérského štěstí.

Pavel VRBA
trenér FC Viktoria Plzeň

Předmluva Pavla Horvátha

Hrál jsem, hraji a chci hrát fotbal, a to co nejdéle. Až skončím, zřejmě mě však budou muset ze hřiště odvézt na vozíčku, uvažuji o tom, že bych u fotbalu zůstal, nejspíš jako trenér.

Po dobu mé hráčské kariéry v domácích i zahraničních klubech jsem hrál pod trenéry z Čech, Rumunska, Anglie, Portugalska i Japonska. Mohu tedy srovnávat jejich přístup, pojetí tréninku, způsob komunikace atd. Každý z nich měl svá specifika, každý byl svým způsobem unikát (psychologie, taktika, koučování apod.) a pod jejich vedením jsem získal hodně zkušeností, které při trénování případně využiji.

Já osobně bych si chtěl od každého vzít něco, co mě zaujalo a pomohlo mi. Podle mých zkušeností nemohli tito trenéři „žít" jen ze své hráčské minulosti, určitě na sobě dál pracovali a vzdělávali se.

Za důležité například považuji absolvovat minimálně týdenní stáž v různých fotbalových klubech, a to nejen v zahraničí, ale i u nás, v našich podmínkách.

Myslím, že pro zahájení trenérské kariéry nabízí tato publikace dostatek informací důležitých pro práci trenéra a je dobrým průvodcem základy trénování.

Pavel HORVÁTH
kapitán FC Viktoria Plzeň

Úvod

Naším záměrem bylo připravit uceleně a přehledně zpracovanou publikaci, která na elementární úrovni, ale v poměrně velké šíři, předkládá fotbalovým trenérům vyvážený didaktický materiál s možností bezprostřední aplikace do praxe, srozumitelná doporučení a inspiraci pro trenérskou práci.

V teoretických kapitolách jsme se zaměřili na druhy herního výkonu, jeho obsah a didaktické formy tréninkového procesu. Nechybí charakteristiky druhů tohoto procesu od nácviku a herního tréninku, ve kterém dochází k osvojování a zdokonalování fotbalových dovedností, až ke kondičnímu tréninku (rozvoji pohybových schopností), regeneraci a psychologické přípravě.

Čtenář získá základní informace z teorie a praxe fotbalového tréninku. Ulehčit jejich přenos do praxe má 210 schémat a popisů pohybových her, průpravných a herních cvičení i průpravných her pro hráče v poli i brankáře. Už z názvu některých kapitol je zřejmé, že nejsou opomenuta ani specifika sportovní přípravy dětí a mládeže.

Z výše uvedených důvodů je tato publikace doporučena Fotbalovou asociací České republiky, trenérsko metodickým úsekem, jako studijní doplňková literatura pro vzdělávání trenérů na základní úrovni, především dětí a mládeže.

Většina z vás fotbal na určité úrovni hrála, má tedy své praktické hráčské zkušenosti a zažila různé metody různých trenérů. A proto všichni určitě víte, že fotbal není „černobílý“, cest k úspěchu je více a každý trenér si postupně hledá tu svoji. Pokud vám začátek hledání vaší cesty usnadní tato publikace, tak byl náš záměr splněn.

Autoři

Stručně z historie fotbalu

Fotbal vznikl z míčových her, které byly a jsou v každé historické etapě v různých obměnách součástí kulturního vývoje lidstva. První zprávy jsou z období asi 3000 let př. n. l. (Čína, Řecko, Řím, Májové, Aztékové atd.). Ve středověku první zprávy pocházejí z Francie, Itálie, ale především Anglie (dekret z roku 1313 zakazuje fotbal – boj o míč s cílem dopravit jej do některé městské brány).

Pro přelom 18. a 19. století v Anglii je charakteristický vznik a následně značný rozvoj „novodobého" fotbalu. **Původní pravidla vznikla v roce 1840.** Football Association – sdružení 11 zástupců škol a klubů – vzniklo v r. 1863. Anglický pohár – nejstarší soutěž na světě – zahájila činnost v r. 1871. Z Anglie se fotbal šířil nejdříve do Evropy a pak do celého světa. **V roce 1904 byla založena Mezinárodní fotbalová federace – FIFA.** První MS se konalo v roce 1930 v Uruguayi. UEFA – Evropská unie fotbalových asociací – byla založena v r. 1954.

V Čechách a na Moravě se fotbal začal hrát koncem 19. století v cyklistických a veslařských klubech a dále ve studentských kroužcích (zmínka pochází např. z r. 1885). První fotbalové utkání se konalo v roce 1887 v Roudnici (jiný zdroj udává r. 1892). **V roce 1901 vznikl Český fotbalový svaz,** v r. 1891 byla založena AC Sparta Praha (jiný zdroj uvádí rok 1894) a r. 1892 zahájil činnost SK Slavia Praha. V Brně se první fotbalové utkání hrálo r. 1896. První zmínka o fotbalu na Slovensku pochází z r. 1893 z Banské Bystrice. V roce 1922 byla založena a též přijata za člena FIFA Československá asociace fotbalu (ČSAF).

Československá fotbalová asociace zanikla k **1. 1. 1993** s rozdělením Československé federace a vrcholným fotbalovým orgánem v České republice se stal **Českomoravský fotbalový svaz (ČMFS).** V roce 2011 došlo ke změně názvu na **Fotbalovou asociaci České republiky (FAČR).**

Československý fotbal má bohatou minulost. Mezi nejvýznamnější úspěchy patří:

1934 – 2. místo MS v Itálii
1962 – 2. místo MS v Chile
1964 – 2. místo na OH v Japonsku
1976 – 1. místo ME v Jugoslávii
1980 – 1. místo na OH v Moskvě
1980 – 3. místo ME v Itálii
1990 – MS v Itálii – postup do čtvrtfinále

V roce 2010 bylo v České republice registrováno 4 148 fotbalových klubů, ve kterých hrálo 15 378 týmů, a registrováno bylo přes 700 000 hráčů, z toho 1 709 profesionálů, přes 426 000 amatérů a 280 000 žáků a dorostenců. Futsal hrálo přes 51 000 hráčů.

V současné době dochází i u nás k dynamickému rozvoji ženského fotbalu jak na úrovni národního svazu, tak v rámci mezinárodních soutěží. V roce 2010 se v České republice organizovaně věnovalo fotbalu přes 14 000 žen a téměř 4 000 dívek. Fotbalová utkání rozhodovalo téměř 3 900 rozhodčích (z toho 38 žen) a tréninkový proces zajišťovalo téměř 11 600 trenérů. V současné době patří české juniorské reprezentace mezi výše hodnocené týmy v Evropě a seniorská reprezentace postupně od roku 2008 ustupuje z předních míst světového žebříčku FIFA.

Pro rozvoj žákovského a dorosteneckého fotbalu má velký význam spolupráce FAČR a MŠMT ve smyslu propojení

školního a svazového fotbalu. Konkrétně se jedná o spolupráci v rámci 50 SpSM (Sportovních středisek mládeže) na úrovni základních škol a 41 SCM (Sportovních center mládeže) spolupracujících se středními školami. Jejich činnost, dotovaná státem, určitě přispívá k dalšímu zkvalitňování práce s fotbalovými talenty.

K vyhledávání a rozvoji fotbalových talentů přispívají různé turnaje a projekty jako například McDonald´s Cup, Danone – Pohár národů, Coca-Cola Školský pohár, Kouba Cup a akce v rámci projektu „FOTBAL ANO – DROGY NE“.

Český fotbal samostatně dosáhl od roku 1993 těchto úspěchů:

1996 – 2. místo na ME v Anglii
2000 – 2. místo na ME na Slovensku – reprezentace do 21 let
2000 – účast na ME v Belgii a Holandsku
2000 – účast na OH v Austrálii
2001 – postup do čtvrtfinále na MS v Argentině – reprezentace do 20 let
2001 – 2. místo na ME ve Finsku – reprezentace do 19 let
2002 – 1. místo na ME ve Švýcarsku – reprezentace do 21 let
2003 – 3. místo na ME v Lichtenštejnsku – reprezentace do 19 let
2004 – 3. místo na ME v Portugalsku
2006 – 2. místo na ME v Lucembursku – reprezentace do 17 let
2006 – účast na MS 2006 v Německu
2006 – 3. místo na ME v Polsku – reprezentace do 19 let
2007 – 2. místo na MS v Kanadě – reprezentace do 20 let
2008 – účast na ME ve Švýcarsku a Rakousku
2008 – 3. místo na ME v ČR – reprezentace do 19 let
2011 – účast na MS v Mexiku – reprezentace do 17 let
2011 – 3. místo na ME v Dánsku – reprezentace do 21 let
2011 – 2. místo na ME v Rumunsku – reprezentace do 19 let

Charakteristika současného fotbalu

Fotbal je sportovní, týmová, branková hra a patří v naší republice k nejoblíbenějším sportovním hrám. Na profesionální úrovni je i faktorem ekonomickým a politickým, může také ale sloužit jako vhodná forma aktivního odpočinku a zábavy. **Herní zatížení je určováno objemem, intenzitou a složitostí** činností v průběhu utkání. Výsledky posledních analýz utkání nejlepších světových mužstev dokazují, že hráči v průběhu utkání překonají v závislosti na jejich místě v sestavě přibližně 10 000–13 000 m. Z toho např. hráč středové řady absolvuje přibližně 3 000 m chůzí, 5 600 m klusem, 3 400 m rychlým během nebo sprintem. Délka sprintů je nejčastěji 16 až 30 m (cca 30krát za utkání).

Současné pojetí hry je charakterizováno neustálým zvyšováním požadavků na intenzitu herních činností v utkání při současně se zvětšující složitosti. Jinými slovy, hráč má na uskutečnění herních činností stále méně času i méně prostoru. Fotbal současnosti je stále náročnější i z psychického hlediska. Hráč musí pohotově reagovat na neustále se měnící situace, rychle se rozhodovat a tvůrčím způsobem individuálně nebo ve spolupráci s ostatními spoluhráči řešit herní úkoly.

Vysoké nároky na hráče plynou ze značného objemu a intenzity zatížení v utkání. Intenzita zatížení je nepravidelná – od maximálního přes submaximální až ke střední a nízké. Je závislá na úrovni soutěže, kondiční a technické úrovni hráčů, postu hráče, kvalitě soupeře atd.

Tendence, které se na nejvyšší výkonnostní úrovni objevují přibližně od ME v Belgii a Holandsku v roce 2000, byly potvrzeny a ještě zvýrazněny i na ME 2004 v Portugalsku a MS 2006 v Německu. Požadavky na moderní pojetí individuálního i týmového herního výkonu komplexně splňovala hra Španělska na ME 2008 ve Švýcarsku a Rakousku a na MS 2010 v Jihoafrické republice. Tyto tendence lze zformulovat do následujících bodů:

- **zautomatizovaná,** bezchybná technika i pod tlakem herního stresu, orientovaná na **ofenzivní myšlení a strategii;**
- tzv. **akční typy hráčů** – maximálně aktivní a dynamické pojetí, univerzalizmus v útočné i obranné fázi hry lze chápat jako novou kvalitu individuálního herního výkonu; explozivní, elastická realizace herních činností v různých rolích a často na různých postech spojená s klamavými pohyby (nárůst požadavků nejen na pohybovou činnost, ale také na její řízení, na psychické procesy);
- **konstruktivní defenziva** – značné nároky na úroveň technicko-taktické stránky defenzivních činností;
- **agresivní ofenziva** – založená na předcházející skupinové součinnosti presinkového charakteru;
- **tvůrci hry** – tendence naznačují ústup od jednoho k několika tvořivým hráčům.

K dalším novým změnám jen stručně. **Nejvíce změn je na postu brankáře,** úloha „chytajícího libera“ znamená i změny v obsahu tréninku směrem k požadavkům na dokonalé osvojení některých dovedností hráče v poli (čtení hry, přihrávání např. prvním dotykem, vedení míče apod.).

Dále je stále zdůrazňována **nutnost přiblížení podmínek tréninkového procesu podmínkám utkání.** Jde o požadavky na rychlost vnímání a hodnocení (co nejrychlejšího čtení hry), dále rozhodování a řešení, a to vše v **deficitu času**